

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ: «**Το παραμύθι στην Κύπρο σε νέες περιπέτειες**»

Συνδιοργάνωση: Σχολή Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Frederick -
Κυπριακός Σύνδεσμος Παιδικού και Νεανικού Βιβλίου – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ – ΛΕΜΕΣΟΣ

Σάββατο, 9/11/2013

Βασιλική Σελιώτη, Φιλολόγος
Λαμπριανή Ματθαίου, Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων

Το παραμύθι στο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας της Κυπριακής Εκπαίδευσης

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Η εισήγησή μας έχει στόχο να προσδιορίσει τη θέση που προβλέπεται για το παραμύθι στο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας (Π.Σ.Λ.), επομένως να σκιαγραφήσει το πλαίσιο εντός του οποίου οι εκπαιδευτικοί καλούνται πλέον να το αξιοποιήσουν διδακτικά. Ας δηλώσουμε από την αρχή ότι η εφαρμογή του Π.Σ.Λ. για τρίτη συνεχή χρονιά τόσο στη Δημοτική όσο και στη Μέση Εκπαίδευση επιβεβαιώνει τον τίτλο της Ημερίδας «Το παραμύθι στην Κύπρο σε νέες περιπέτειες» με τρόπους που θα φανούν στη συνέχεια της εισήγησής μας. Σύμφωνα με τη συντάκτριά του, το Π.Σ.Λ. για τη Δημόσια Εκπαίδευση της Κύπρου εξορθολογίζει και συστηματοποιεί τη διδακτική του μαθήματος της Λογοτεχνίας (Αθανασοπούλου, 2012). Στο πλαίσιο αυτό, το παραμύθι ως είδος με αναγνωρισμένη παιδαγωγική αξία αναβαθμίστηκε τόσο, ώστε να συγκροτήσει τελικά μια *αυτοτελή* διδακτική ενότητα (στην Α΄ Γυμνασίου), η οποία αποδείχτηκε ιδιαίτερα δημοφιλής μεταξύ των μαθητών και μαθητριών μας. Θα παραλείψουμε, ως αυτονόητα, όλα όσα αφορούν στην παιδαγωγική αλλά και αισθητική αξία του παραμυθιού, που αποτέλεσαν άλλωστε και το κίνητρο αναβάθμισής του στο εν λόγω Π.Σ., και θα προσπαθήσουμε να συγκροτήσουμε αμέσως την εικόνα του νέου τοπίου στη διδασκαλία του, όπως αυτή διαμορφώνεται:

- α) μέσα από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας για τη Δημόσια Εκπαίδευση της Κύπρου και
- β) εν συνεχεία, μέσα από το σχολικό εγχειρίδιο της Α΄ Γυμνασίου, της σειράς *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής*, η οποία συντάχθηκε με στόχο να συμβάλει στην εφαρμογή, κατά τη διδακτική πράξη, του Προγράμματος για τη Λογοτεχνία.

Να τι προβλέπει, λοιπόν, για τη διδασκαλία του παραμυθιού το Π.Σ.Λ., το οποίο συντάχτηκε το 2009 και εφαρμόζεται από το 2011. Καταρχήν το εν λόγω Πρόγραμμα – όπως και όλα τα άλλα Αναλυτικά Προγράμματα στο πλαίσιο της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης– σχεδιάστηκε έτσι ώστε να έχει ενιαίο και συνεκτικό χαρακτήρα, κατοχυρώνοντας τη *συνέχεια* μεταξύ των βαθμίδων της Εκπαίδευσης. Λειτουργεί, με άλλα λόγια, ως σύστημα, του οποίου τα μέρη ανελίσσονται από επίπεδο τάξεων σε επίπεδο τάξεων και από βαθμίδα σε βαθμίδα.

Έτσι, η αξιοποίηση του παραμυθιού ξεκινά από την **Προδημοτική Εκπαίδευση**, όπου η λογοτεχνία περιλαμβάνει τις κατηγορίες “παραμύθι” – “ποίημα” – “θεατρικό δράμα”. Στη βαθμίδα αυτή, η διδασκαλία στηρίζεται στον προφορικό λόγο, στην αφήγηση / αναδιήγηση / αναπαράσταση ιστοριών με έμφαση στο παραμύθι, στην εικόνα αλλά και στη δραματοποίηση. Τα νήπια καλούνται να δημιουργήσουν ή να δραματοποιήσουν τις δικές τους ιστορίες, παίρνοντας ως ερέθισμα π.χ. τον τίτλο ενός παραμυθιού, αλλάζοντας την ιστορία, μεταβάλλοντας το τέλος κ.ο.κ. Η *επιλογή* των

κειμένων και η μέθοδος παραμένει στην κρίση του/της νηπιαγωγού. (Αναλυτικά Προγράμματα, 2010)

Περνώντας στη **Δημοτική Εκπαίδευση**, η διδασκαλία του παραμυθιού αναπτύσσεται με βάση τον άξονα «Λογοτεχνία και Ιστορία /Πολιτισμική παράδοση», ο οποίος διατρέχει όλες τις τάξεις, από την Α΄ έως και τη Στ΄ του Δημοτικού.

Με αυτή την προπαιδεία, οι μαθητές στη **γυμνασιακή βαθμίδα** πια, και στο πλαίσιο των θεματικών ενότητων που προβλέπονται για την Α΄ Γυμνασίου (οι οποίες είναι τρεις συνολικά, όπως για κάθε τάξη της Μέσης Εκπαίδευσης), διδάσκονται συστηματικά την ενότητα «Λαϊκή παράδοση και λογοτεχνία», για την οποία οι ειδικοί διδακτικοί στόχοι προβλέπουν μεταξύ άλλων: έμφαση στις παλαιότερες μορφές ζωής και στη λαϊκή πολιτιστική και λογοτεχνική κληρονομιά: μύθοι, θρύλοι, παραμύθια, δημοτικό τραγούδι – επιβιώσεις και αναβιώσεις τους στη νεότερη λογοτεχνία, με αναφορές στη συγγενή παράδοση των λαών της Νοτιανατολικής Ευρώπης (Βαλκανικής χερσονήσου και Μεσογείου), αλλά και σε ευρύτερο γεωγραφικό και πολιτισμικό πλαίσιο (παραμύθια της Κεντρικής Ευρώπης).

Σε ό,τι αφορά τον **λογοτεχνικό εγγραμματισμό** των μαθητών, που έχει μείζονα σημασία, το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Λογοτεχνίας για το Γυμνάσιο προβλέπει την ανάδειξη των ειδών, των τυπολογικών χαρακτηριστικών και την εξέλιξη της λαϊκής αφηγηματικής παράδοσης, από τα παραδοσιακά στα «κλασικά» και, τέλος, στα σύγχρονα «ανατρεπτικά» παραμύθια· στόχος είναι η επισήμανση ομοιοτήτων και διαφορών στη θεματική, στη μορφή, στους εκφραστικούς τρόπους, *σε συνάρτηση με το πολιτισμικό περιβάλλον παραγωγής* αυτών των ειδών.

Σημειώνουμε εδώ ότι συντάκτρια του Π.Σ.Α. είναι η Επίκουρη Καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας του Παν/μίου Κύπρου Αφροδίτη Αθανασοπούλου, ενώ την Επιστημονική Επιτροπή που το διαμόρφωσε συναποτελέσαν ο Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας, επίσης του Παν/μίου Κύπρου, Παντελής Βουτουρής –ως Πρόεδρος– και ο εκλιπών Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος του Παν/μίου Δυτικής Μακεδονίας και ποιητής Μίμης Σουλιώτης, μαζί με ομάδα μάχιμων εκπαιδευτικών και στελεχών της Εκπαίδευσης.

*

Ας δούμε τώρα εν συντομία πώς τα παραπάνω παίρνουν σάρκα και οστά στο νέο **διδασκτικό εγχειρίδιο**, στο ανθολόγιο δηλαδή λογοτεχνικών κειμένων της σειράς *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής*, μέσα από την ειδική υποενότητα «Μύθοι – Θρύλοι – Παραμύθια» που εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρύτερης θεματικής ενότητας «Λαϊκή παράδοση και λογοτεχνία» του τεύχους για την Α΄ Γυμνασίου.

Τρεις μεγάλες κατηγορίες συναντάμε στην υποενότητα αυτή:

- Η πρώτη είναι η κατηγορία «Λαϊκοί μύθοι και θρύλοι», η οποία περιλαμβάνει καταρχήν την υποκατηγορία «Θρύλοι» που εισάγεται με ένα διευκρινιστικό σημείωμα για το είδος, και αντιπροσωπεύεται από τρεις θρύλους: *Η γοργόνα, Ο Πενταδάκτυλος της Κύπρου, Το σχέδιο της Αγια-Σοφιάς*.

Ακολουθεί η δεύτερη υποκατηγορία, «Παραδόσεις», με ανάλογο εισαγωγικό σημείωμα και δύο χαρακτηριστικές παραδόσεις: *Το βαρέλι των δώδεκα μηνών, Ο κακογιός*.

Στην υποκατηγορία «Μύθοι - Ιστορίες ζώων», μετά το εισαγωγικό περιλαμβάνεται ο μύθος, *Εν τζείνον του μύθου: «βράζεις, γέρο, βράζεις»;* και ακολούθως οι μύθοι ζώων, *Εν τζείνον του κάττου που το τυρίν, Ο μόχθος της μύγας*.

- Ακολουθεί η κατηγορία «Παραδοσιακά και Νεότερα Παραμύθια» στην οποία ανθολογείται: κάτω από την υποκατηγορία «Λαϊκά» ένα κλιμακωτό παραμύθι (*Το μέλι*), ένα ευτράπελο (*Η ζύστρα*), ένα κυπριακό με γνωμικό χαρακτήρα (*Το παραμύθι του γρουσόψαρου*), ένα δρακοπαραμύθι (*Ο κυρ Λάζαρος κι οι δράκοι*), δυο μαγικά παραμύθια –το ένα από τη Μάνη (*Η ορφανή*) και το άλλο από τον Πόντο (*Η Σιχούνα*)– που παραπέμπουν έμμεσα στα δυτικά τους αντίστοιχα (*Σταχτοπούτα*, *Η ωραία και το τέρας*), καθώς και ένα παραμύθι από την αραβική παράδοση, *Ο μαγικός λύχνος του Αλαντίν*, σε διασκευή.

Στην υποκατηγορία «Επώνυμα ‘κλασικά’ παραμύθια» παρατίθεται απόσπασμα από το παραμύθι των αδελφών Γκριμ, *Ο γενναίος ραφτάκος*, ενώ κάτω από τα «Μοντέρνα ανατρεπτικά παραμύθια» συναντάμε απόσπασμα από *Τα τρία μικρά λυκάκια* του Ευγένιου Τριβιζά και το *Δρακοπαραμύθι* της Αγγελικής Βαρελά.

Ας επισημανθεί ότι μύθοι και παραμύθια έχουν επιλεγεί με τρόπο που απεικονίζει την αφηγηματική λαϊκή παράδοση σε ένα ευρύ φάσμα του ελληνικού χώρου (Πόντος, Κάτω Ιταλία, Ρόδος, Κύπρος), ενώ περιλαμβάνονται και δείγματα κάποιων από τις διαλέκτους.

- Τέλος, στην κατηγορία «Το λαϊκό παραμύθι ως θέμα (και η ανανέωσή του) στη σύγχρονη λογοτεχνία» βλέπουμε πώς σύγχρονοι λογοτέχνες αντιμετωπίζουν το παραμύθι, «έχοντας την επίγνωση ότι ζουν σ’ έναν κόσμο σκληρής απομάγευσης». Εδώ ανθολογείται το αφήγημα του Μιχάλη Πασιαρδή *Ο άνθρωπος με το διπλό κεφάλι*, το πεζοτράγουδο του Τόλη Νικηφόρου *Εδώ τελειώνει αυτό το παραμύθι* και τα ποιήματα του Μανόλη Αναγνωστάκη *Στο παιδί μου...* και της Τζένης Μαστοράκη *Τα παραμύθια της Χαλιμάς*.

Η ενότητα ολοκληρώνεται με «Παράλληλες δραστηριότητες» όπου έχει ενσωματωθεί - για διδακτική χρήση- οπτικοακουστικό υλικό σχετικό με τα παραμύθια, καθώς και προτάσεις σχετικών βιβλίων, ώστε η επαφή των μαθητών με το είδος αυτό να συνεχιστεί και εκτός μαθήματος.

Σημειώνουμε ότι τη συντακτική ομάδα του εν λόγω σχολικού εγχειριδίου –όπως και του βιβλίου για τον Εκπαιδευτικό, η παρουσίαση του οποίου ακολουθεί– αποτέλεσαν η συντάκτρια του Π.Σ.Λ. Αφροδίτη Αθανασοπούλου και οι φιλόλογοι Βασιλική Σελιώτη και Αλέξανδρος Μπαζούκης, ενώ την εποπτεία είχε ο Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής, Καθηγητής Παντελής Βουτουρής.

Στο **βιβλίο του Εκπαιδευτικού**, το οποίο συμπληρώνει το βιβλίο του μαθητή, περιλαμβάνονται **Ερωτήσεις – Δραστηριότητες**, οι οποίες καλύπτουν τους τρεις άξονες του Π.Σ.Λ.: γνωστικό περιεχόμενο, αξιακό περιεχόμενο, βασικές δεξιότητες κριτικού γραμματισμού, με έμφαση στον *λογοτεχνικό γραμματισμό*, δηλαδή στην εγκύκλια λογοτεχνική μόρφωση την οποία θα πρέπει να λάβουν οι μαθητές και οι μαθήτριες στη βαθμίδα της Μέσης Εκπαίδευσης. Οι Ερωτήσεις – Δραστηριότητες που παρουσιάζονται εδώ αντιστοιχούν στους διδακτικούς στόχους, οι οποίοι ορίζονται ειδικά για τη θεματική ενότητα Μύθοι-Θρύλοι-Παραμύθια και ανταποκρίνονται στη νέα διδακτική μεθοδολογία της *σύγκρισης/συνεξέτασης των κειμένων* που προβλέπει το Πρόγραμμα Σπουδών, αλλά και στο πνεύμα της νέας Παιδαγωγικής (συνεργατικές και βιωματικές μορφές μάθησης, λειτουργική ένταξη και χρήση των Νέων Τεχνολογιών για τις ανάγκες του μαθήματος, διαθεματικότητα και «ολιστική γνώση» κ.ο.κ.).

Οι Ερωτήσεις – Δραστηριότητες *κλιμακώνονται ανάλογα με τον βαθμό δυσκολίας τους* ως εξής:

α) Ερωτήσεις ανάλυσης και συνδυασμού των κειμένων

β) Ομαδοσυνεργατικές Ασκήσεις – Διαθεματικές Δραστηριότητες

γ) Ερευνητικά σχέδια εργασίας τύπου project για την αξιολόγηση των μαθητών και μαθητριών στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας.

- Διατρέχοντας τις ερωτήσεις συνεξέτασης των παραμυθιών της ενότητας (σημειωτέον ότι στο εν λόγω βιβλίο δίνονται και άλλα παραμύθια για αξιοποίηση), παρατηρούμε ότι οι μαθητές καλούνται να συγκρίνουν τα παραμύθια, τόσο ως προς τα σημεία σύγκλισης (βασικά μοτίβα, δοκιμασίες των ηρώων) όσο και ως προς τα σημεία στα οποία διαφοροποιούνται. Μέσω των συγκρίσεων αυτών, οι μαθητές συνειδητοποιούν ότι στα παραμύθια απαντούν κάποια *σταθερά στοιχεία* τα οποία σε συνδυασμό με τα *μεταβλητά μεγέθη* (ονοματοθεσία, ιδιότητες των δρώντων προσώπων) δίνουν στο είδος την ομορφιά και τη γοητεία του. Επιπλέον, μυσούνται στον λογοτεχνικό γραμματισμό, καθώς αντιλαμβάνονται βαθμηδόν τις *λειτουργίες*, ή αλλιώς τις ενέργειες των προσώπων στα παραμύθια, που καθορίζουν τη δράση αλλά και τη δομή του παραδοσιακού αυτού είδους, όπως έχουν κωδικοποιηθεί από τον Προπ.
- Τα σταθερά μοτίβα των μαγικών παραμυθιών διαφαίνονται ακόμα πιο έντονα στην αντιπαραβολή τους με το αντεστραμμένο είδωλό τους, όπως αυτό παρουσιάζεται μέσα από τα *ανατρεπτικά παραμύθια*. Έτσι, οι δραστηριότητες που καλούν τους μαθητές να αντιπαραβάλουν την εικόνα του κόσμου στο *Δρακοπαραμύθι* της Αγγελικής Βαρελά με τα παραδοσιακά παραμύθια της ενότητας ως προς τους πρωταγωνιστές, τον κόσμο που παρουσιάζουν αντίστοιχα αλλά και την κατάληξη της ιστορίας, επιβεβαιώνουν τα κοινά μοτίβα που απαντούν στα παραδοσιακά και δη στα μαγικά παραμύθια, δεδομένου ότι τα ανατρεπτικά παραμύθια που βρίσκονται στον αντίποδά τους αντιστρέφουν ακριβώς τα σταθερά αυτά στοιχεία.
- Σε παρόμοια βάση έχει δομηθεί, λόγω χάρη, και η ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα που αφορά στο στοιχείο της *μεταμόρφωσης*, κοινό τόπο πολλών παραμυθιών, και η οποία ζητά από τα παιδιά να εντοπίσουν αφενός σε ποια παραμύθια της ενότητας απαντά το συγκεκριμένο στοιχείο, καθώς και από τι προκαλείται. Ανάλογες ασκήσεις που εξετάζουν στο σύνολό τους τα παραμύθια της ενότητας αφορούν στον «άχρονο» κόσμο των παραμυθιών, στη σχέση ανθρώπου – φύσης, στο στοιχείο της φαντασίας (τα μυθικά όντα που συμμετέχουν στη δράση) και άλλα τυπολογικά στοιχεία του είδους αυτού, οδηγώντας και σε διαθεματικές προεκτάσεις με άλλα μαθήματα.
- Σημαντικό μέρος στο βιβλίο συνιστούν οι *ασκήσεις δημιουργικής γραφής*, στις οποίες οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ανατρέχουν προκειμένου να ενθαρρύνουν τους μαθητές τους στη λογοτεχνική γραφή ή σε κάποια άλλη δημιουργική δραστηριότητα, όπως είναι η εντρύφηση στις τέχνες της εικονογράφησης βιβλίων, η κριτική ακρόαση παραμυθιών κ.τ.ό. Πέραν της γνωστής παραμυθοσαλάτας του Τζιάνι Ροντάρι, οι μαθητές μπορούν να διαλέξουν π.χ. να διαφοροποιήσουν το τέλος ενός παραμυθιού ή να συνεχίσουν ένα κλασικό παραμύθι ή να το «εκσυγχρονίσουν» ή να το ανατρέψουν. Οι τελευταίες αυτές δημιουργικές δραστηριότητες αποκτούν πρόσθετο ενδιαφέρον, καθώς η μετάθεση της ιστορίας στη σύγχρονη εποχή μπορεί να αλλοιώσει τελείως τη φυσιογνωμία του ήρωα με αποτέλεσμα να αφήνει στον μαθητή πολλά περιθώρια να αυτενεργήσει.
- Η ώσμωση μεταξύ των διαφορετικών μορφών τέχνης μπορεί ν' αποτελέσει πρόκληση για πειραματισμούς στη δημιουργική γραφή. Στο βιβλίο, λοιπόν, προτείνονται ασκήσεις οι οποίες στοχεύουν, μεταξύ άλλων, στο να αντιληφθεί ο μαθητής τη σχέση του λόγου με τις εικαστικές τέχνες, σύμφωνα και με το πνεύμα του εγχειριδίου *Δημιουργική γραφή. Οδηγίες πλεύσεως* (Σουλιώτης, 2012).

Έτσι, μπορεί να ζητηθεί από τον μαθητή να γράψει ένα παραμύθι με βάση μια σειρά από εικόνες και με συγκεκριμένες υποδείξεις. Αν αποφασίσει, για παράδειγμα, να χρησιμοποιήσει μινιμαλιστικές ζωγραφιές θα πρέπει το παραμύθι του να έχει κάτι από το ύφος ή έστω να παραπέμπει στα ευρωπαϊκά παραμύθια των Περώ, Άντερσεν, Γκριμ, ενώ αν διαλέξει να χρησιμοποιήσει ναΐφ εικόνες λαϊκών ζωγράφων τότε το παραμύθι του θα πρέπει να είναι στο ύφος των λαϊκών παραμυθιών (δίνεται μάλιστα στον μαθητή η δυνατότητα να χρησιμοποιήσει και τη διάλεκτο).

Μπορεί όμως να ακολουθηθεί και η αντίθετη πορεία, όπως συμβαίνει σε επόμενη άσκηση, όπου ζητείται από τους μαθητές να επισκεφθούν συγκεκριμένη ιστοσελίδα στο διαδίκτυο στην οποία μπορούν να παρακολουθήσουν μια παραγωγή αποτελούμενη από εικαστικά έργα με θέμα τον μύθο του Έρωτα και της Ψυχής, «επενδυμένη» μουσικά από ένα σχετικό τραγούδι και με υποτίτλους που αφηγούνται την υπόθεση του συγκεκριμένου μύθου. Στη συνέχεια, προτείνεται στους μαθητές να προσπαθήσουν να κάνουν κάτι αντίστοιχο για τη *Σιχούνα*, παραμύθι το οποίο ανθολογείται στο σχολικό εγχειρίδιο, με τη βοήθεια του προγράμματος *monie maker*. Θα πρέπει να ψάξουν τόσο για εικόνες/φωτογραφίες σχετικές με το περιεχόμενο όσο και να αποφασίσουν με ποιο τραγούδι/μουσική θα το «ντύσουν». Τέλος, καλούνται να αποδώσουν την ιστορία περιληπτικά, ώστε να «χωρέσει» σε υποτίτλους.

Σε άλλη άσκηση οι μαθητές ανατρέχουν σε κάποια επεισόδια από το κόμικς *Χαμηλές Πτήσεις* του Αρκά και τους προτείνεται να συνεχίσουν τον «κατάλογο» με τις παρομοιώσεις και τις αναφορές που παραπέμπουν σε γνωστά παραμύθια, κατά τον ίδιο τρόπο που το κάνει ο υιός-πρωταγωνιστής στο εν λόγω κόμικς.

Ιδιαίτερες είναι και οι ασκήσεις δημιουργικής γραφής που συνδέονται με τη μουσική, καθώς αυτή μπορεί να εγείρει άμεσα συναισθηματική και ψυχική ανταπόκριση, συνδέεται με μνήμες και ασκεί στην αισθητική (Σουλιώτης, 2012). Διαπιστώνουμε, κοιτάζοντας τις συγκεκριμένες ασκήσεις στο βιβλίο του εκπαιδευτικού, ότι οι μαθητές μπορούν να ενθαρρυνθούν στη δημιουργική γραφή εξ αφορμής κάποιου τραγουδιού (πρόκειται, κυρίως, για τραγούδια που αφηγούνται μια ιστορία και οι μαθητές παροτρύνονται να βρουν κι άλλα παρόμοια και να στήσουν μια μικρή συναυλία ή να «ντύσουν»/να πλαισιώσουν τραγούδια με εικόνες πάλι σε πρόγραμμα του υπολογιστή).

Εύστοχα μπορεί να αξιοποιηθεί και το γεγονός ότι τα παραμύθια μετουσιώνονται συχνά σε κινηματογραφικά ή θεατρικά έργα. Επομένως, μπορεί να ζητηθεί από τους μαθητές να αντιπαραβάλουν την κινηματογραφική μεταφορά ενός παραμυθιού με την ίδια την αφήγηση. Στην περίπτωση π.χ. του παραμυθιού *Η Πεντάμορφη και το Τέρας*, η σύγκριση μπορεί να αφορά το παραμύθι σε συνδυασμό με την κινηματογραφική (από τον Jean Kokto το 1946) και την ντισνεϊκή εκδοχή του (σε μορφή κινουμένων σχεδίων, 1991), αλλά και τη μεταφορά του σε μιούζικαλ (το μιούζικαλ του Andrew Lloyd Webber *Το Φάντασμα της Όπερας* βασίζεται στο μυθιστόρημα του Γκαστόν Λερού και στην παραδοσιακή ιστορία της *Πεντάμορφης και του Τέρατος*).

- Τέλος, στα ερευνητικά σχέδια εργασίας (projects) που προτείνονται, οι μαθητές μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα σε εργασίες για τη διεξαγωγή των οποίων θα πρέπει να περιηγηθούν στο διαδίκτυο ή να ανατρέξουν σε βιβλιογραφία (με την καθοδήγηση πάντα του εκπαιδευτικού). Για παράδειγμα, ένα από τα projects ζητά από τους μαθητές να κάνουν μια μικρή έρευνα για τους παραμυθιάδες, ενώ το επόμενο καλεί τους μαθητές να συγκεντρώσουν υλικό από γελοιογραφίες και διαφημίσεις στις οποίες να γίνεται χρήση υλικού παρμένον από παραμύθια (αξίζει να ειπωθεί ότι σε γελοιογραφίες από τον ημερήσιο Τύπο αλλά και σε διαφημίσεις, τα κλασικά παραμύθια χρησιμεύουν ως ένας πολύ σίγουρος και αποτελεσματικός καμβάς για το μήνυμα, δεδομένου ότι είναι

ευρέως γνωστά και άρα αυτό που θέλει να περάσει ο σκιτσογράφος ή ο διαφημιστής αξιοποιώντας τα είναι άμεσα αναγνωρίσιμο: η ταύτιση/σύγκριση γίνεται σχεδόν αυτόματα και πάντως χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια από το κοινό). Εναλλακτικά, οι μαθητές μπορούν να καταρτίσουν έναν κατάλογο με φράσεις που έχουν μείνει παροιμιώδεις και που προέρχονται από τα παραμύθια (π.χ. το σύνδρομο της Σταχτοπούτας κ.ά.). Η διαθεματική συσχέτιση με τη Γλώσσα είναι εδώ προφανής.

Οι παραπάνω ερευνητικές δραστηριότητες δεν περιορίζονται στην απλή συγκέντρωση υλικού, αλλά ζητούν επιπλέον από τους μαθητές να σχολιάσουν τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιούνται τα παραμύθια σε τέτοιες εξωλογοτεχνικές εφαρμογές και, τέλος, τους καλεί να προβληματιστούν για το γεγονός ότι το παραμύθι αποτελεί πρόσφορο έδαφος για αξιοποίησή του από κώδικες που αφορούν σε ενηλίκους.

Εξίσου, όμως, σημαντικές είναι και οι ερευνητικές εργασίες για τη διεξαγωγή των οποίων θα πρέπει οι μαθητές να εγκύψουν με περισσότερη προσοχή στα παραμύθια που ανθολογούνται στο σχολικό τους εγχειρίδιο (και όχι μόνο) προκειμένου να τα κατηγοριοποιήσουν, αλλά και να προβούν σε συγκρίσεις, πάντα με γνώμονα τις λειτουργίες /ενέργειες, τα σταθερά μοτίβα των παραμυθίων κλπ. (ας σημειωθεί ότι η σχετική άσκηση όπως είναι καταγεγραμμένη στο βιβλίο παρέχει αρκετές καθοδηγητικές επεξηγήσεις)¹.

*

Τελειώνοντας, ας δούμε ενδεικτικά δύο χαρακτηριστικά δείγματα δουλειάς μαθητών μας από τα πολλά που υπάρχουν αναρτημένα στην ιστοσελίδα του Υ.Π.Π. για το μάθημα της Λογοτεχνίας. Πρόκειται για δουλειά μαθητών του Γυμνασίου Τραχωνίου, οι οποίοι, με την παρότρυνση και καθοδήγηση της διδάσκουσας στο πλαίσιο άσκησης στη δημιουργική γραφή, έγραψαν τα δικά τους «ανάποδα» παραμύθια ανατρέποντας τις υποθέσεις κλασικών παραμυθίων και μάλιστα τοποθετώντας τα σε έναν χωροχρόνο εντελώς ρεαλιστικό, ώστε η ζωή των ηρώων και η πλοκή της αφήγησης να εξαρτάται από γεγονότα και καταστάσεις της δικής μας εποχής (είναι χαρακτηριστική η περίπτωση της μαθήτριας που αξιοποιεί τα γεγονότα της οικονομικής κρίσης στην Κύπρο –το συγκεκριμένο παραμύθι γράφτηκε αμέσως μετά τα γεγονότα του Μαρτίου 2013– και η αρνητική πρωταγωνίστρια της ονομάζεται «Τρώεϊτα» κατά το Τρόικα). Το αποτέλεσμα βέβαια είναι η δημιουργία ευτράπελων ιστοριών απόλυτα επιτυχημένων.²

¹ Την άσκηση συνοδεύουν οι ακόλουθες επεξηγήσεις:

Δρόντα πρόσωπα/Χαρακτήρες (ό,τι συμμετέχει στη δράση, ανεξάρτητα αν είναι άνθρωπος ή όχι): π.χ. ψάρι, δράκος, μητριά, μάγος κλπ.

Πρωταγωνιστές/Κύριοι ήρωες (σύμφωνα με τα διακριτικά τους χαρακτηριστικά: επάγγελμα, ηλικία, κοινωνική θέση κλπ.), π.χ. ράφτης, βασιλόπουλο, ορφανή κ.ά.

Μαγικά μέσα: π.χ. φίλτρο, δαχτυλίδι, τζίνι κλπ.

Δώρα/Επαθλα: π.χ. χρυσάφι, γάμος, άνοδος στον θρόνο κλπ.

Εντολέας: αυτός που δίνει την εντολή ή θέτει τη δοκιμασία, π.χ. βασιλιάς

Πληροφοριοδότης / Δωρητής μαγικών μέσων: αυτός που παρέχει στον ήρωα βασικές πληροφορίες στο ταξίδι του ή του χαρίζει ένα μαγικό μέσο, π.χ. μια γριά, μια μάγισσα, ένα ζωτικό κ.ά.

Ψεύτικος ήρωας: εμφανίζεται στη θέση του πραγματικού ήρωα ή δείχνει άλλο απ' αυτό που είναι (στο τέλος ξεσκεπάζεται).

² Δίνουμε ενδεικτικά την αρχή τους: *Ο Καλός Λύκος και ο κακός κόκκινος Δράκος*: Μια φορά κι έναν καιρό ήταν κάποτε ένας χαριτωμένος λύκος, πολύ υπάκουος και αγαπητός στους γονείς του. Μια μέρα τηλεφώνησε ο παππούς του, που ζούσε σε ένα μακρινό χωριό, ότι ήταν άρρωστος. Τότε, χωρίς δεύτερη σκέψη η μητέρα ετοίμασε κάποια πράγματα για τον παππού, ανάμεσα στα οποία και ένα Smartphone, γιατί το δικό του χάλασε...

Η ΛΑΧΑΝΟΣΙΟΥΜ: Πριν από χίλια –ίσως και περισσότερα– χρόνια έγινε μια επική μάχη: η πόλη Λαχανόσιουμ στράφηκε εναντίον της Τρώεϊτας. Η Τρώεϊτα τους έτρωγε συνεχώς τις καλλιέργειες και έτσι η πόλη Λαχανόσιουμ υπέφερε από οικονομική κρίση. Οι Σοράγιο ήταν οι ήρωες της πόλης, οι οποίοι μάλιστα την είχαν σώσει τρεις φορές από τις επιθέσεις της Τρώεϊτας. Η Τρώεϊτα είχε μάλιστα και στρατό, τους Φαπάνι, οι οποίοι ήταν και οι «Μεγάλοι Εχθροί» των Σοράγιο. Οι Σοράγιο αποτελούνταν

Ανάλογες και εξίσου επιτυχημένες προσπάθειες έχουν γίνει και σε άλλα σχολεία από άλλους μαθητές μας, υπό την καθοδήγηση εμπνευσμένων εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν με ιδιαίτερο ζήλο το Π.Σ.Λ. Αν διατρέχαμε τα παραμύθια των μαθητών στο σύνολό τους, θα διαπιστώναμε ότι τα παιδιά *έχουν τηρήσει τις συμβάσεις του είδους* –λιτό ύφος, σκόπιμες επαναλήψεις και στερεότυπες εκφράσεις αρχής και τέλους, σύντομες προτάσεις και παραστατικός λόγος–, πράγμα που αποτελεί ασφαλτο «δείκτη επιτυχίας» ή «επάρκειας» σε ό,τι αφορά τον λογοτεχνικό γραμματισμό τους στο συγκεκριμένο είδος (και όχι μόνο).

Όπως βλέπετε, λοιπόν, χάρη στο νέο Π.Σ.Λ. και τον ενθουσιασμό μαθητών και διδασκόντων, οι νέες περιπέτειες των παραμυθιών στη Δημόσια Εκπαίδευση της Κύπρου μόλις άρχισαν!

Πηγές

1. *Αναλυτικά Προγράμματα Προδημοτικής, Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης*, τόμος Α', Υ.Α.Π./Π.Ι.Κ., 2010.
2. Αθανασοπούλου Αφροδίτη, «Περιεχόμενο και καινοτόμα στοιχεία του νέου Αναλυτικού Προγράμματος Λογοτεχνίας στη Μέση Εκπαίδευση της Κύπρου», στο *Διδακτική της Λογοτεχνίας στη Μέση Εκπαίδευση: Αντικρίζοντας το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα*, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου, επιμ. Μ. Ροδοσθένους-Μπαλάφα & Γ. Μύαρης, Υ.Α.Π./Π.Ι.Κ., Λευκωσία 2012.
3. *Από το παραμύθι στα κόμικς: Παράδοση και νεωτερικότητα*, επιμ. Ευ. Αυδίκος, Οδυσσέας, Αθήνα 1996.
4. *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής. Κείμενα Λογοτεχνίας*, Α' Γυμνασίου, Υ.Α.Π./Π.Ι.Κ., Λευκωσία 2011.
5. *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής. Ερωτήσεις-Δραστηριότητες*, Α' Γυμνασίου, Βιβλίο εκπαιδευτικού, Υ.Α.Π./Π.Ι.Κ., Λευκωσία 2011.
6. Σουλιώτης Μίμης, *Δημιουργική Γραφή: Οδηγίες πλεύσεως*, Υ.Α.Π./Π.Ι.Κ., Λευκωσία 2012.
7. <http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/logotechnia/index.html>: Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού → Εκπαιδευτικό Υλικό Μέσης Εκπαίδευσης → Λογοτεχνία